

کارن آرمسترانگ

محمد (ص)

پیامبری برای زمانه ما

علیرضا رضایت

انتشارات حکمت

تهران، ۱۳۹۶

این کتاب ترجمه‌ای است از:
Muhammad: A Prophet for Our Time
Karen Armstrong
HarperOne, 2006.

آرمسترانگ، کارن، ۱۹۴۴-م.، Armstrong, Karen
محمد (ص): پیامبری برای زمانه ما
نویسنده: کارن آرمسترانگ؛ مترجم: علیرضا رضایت
تهران: حکمت، ۱۳۹۵، ۲۱۰ص
شابک: 978-964-244-174-7
عنوان اصلی: Muhammad: A Prophet for our Time, c2006
محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- سرگذشتنامه
Muhammad, Prophet - Biography
اسلام -- تاریخ -- از آغاز تا ۱۱ق
Islam -- History -- To 632
رضایت، علیرضا، ۱۳۵۷-، مترجم
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵م ۳۷۳/۹/۲۲۲BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۳
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۵۰۰۷۹۸

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان ابوریحان، شماره ۴، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۴
تلفن: ۶۶۴۶۱۲۹۲/۶۶۴۱۵۸۷۹/۶۶۴۰۰۰۸۰۰
سامانه پیام کوتاه: ۰۹۸۷۰۵۰۹۸۷
www.hekmat-ins.com
info@hekmat-ins.com

محمد (ص): پیامبری برای زمانه ما
(با توجه به منابع اهل سنت)

نویسنده: کارن آرمسترانگ

مترجم: علیرضا رضایت

چاپ اول: ۱۳۹۶ ش/۱۴۳۸ ق

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۴۴-۱۷۴-۷

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مؤسسه فرهنگی هنری حکمت

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشرکیمیای حضور

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی،
الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۹	۱. منته
۴۷	۲. جاهلیت
۷۹	۳. هجرت
۱۰۹	۴. جهاد
۱۴۵	۵. سلام
۱۸۹	پی‌نوشت‌ها
۲۰۵	نمایه

مقدمه

ریاضیک سنت دینی در واقع گفت‌وگوی دائمی بین حقیقت متعالی و رویدادهای مادی در ساحت مادی است. مؤمنان گذشته مقدس را به دقت می‌کاوند و به دنبال درس‌هایی‌اند که مستقیماً از شرایط و وضعیت زندگی آنها حکایت می‌کند. لب‌ادیان یک مقام تشریفاتی دارند و آن شخصی است که آرمان‌های دین را قالب انسانی بیان می‌کند. بودایی‌ها با تأمل بر آرامش و سکوت بودا به واقعیتهای متعالی، نام نیروانه می‌رسند، واقعیتی که هر یک از آنها از آن الهام می‌گیرد: «یحیاز در» سیح حضور و تجلی خداوند را به مثابه نیروی خیر و محبت در جهان می‌بینند. این شخصیت‌های پارادایمی در حقیقت در حکم چراغی‌اند که وضویت مالبا تاریکی را که در آن اکثر ما در پی نجات در دنیای ناقص مان هستیم روشن می‌کند. آنها به ما می‌گویند که انسان بودن چیست.

مسلمانان همواره متوجه این نکته بوده‌اند. متن «سورۃ یشان، قرآن کریم، رسالتی به آنها داده که عبارت است از ایجاد جامعه‌ای عادل و متناسب که در آن احترام و حرمت همه افراد حفظ شود. خیر و صلاح است اسلامی از لحاظ سیاسی موضوع مهمی بوده و هست. تحقق این امر، همچون هر آرمان دینی دیگری، تقریباً ناممکن است، اما مسلمانان پس از هر شکست کوشیده‌اند برخیزند و از نو آغاز کنند. بسیاری از مناسک،

فلسفه‌ها، آموزه‌ها، متون مقدس و حرم‌های اسلامی نتیجه تأملات انتقادی و نگرانی‌هایی است که اغلب نسبت به رویدادها و حوادث سیاسی در جامعه اسلامی وجود داشته است.

حیات پیامبر اسلام (ح. ۵۷۰-۶۳۲ م)، نقشی اساسی در شرح و بسط آرمان‌های اسلامی تا به امروز داشته است. خط مشی زندگی ایشان دخل و تصرف اسرارآمیز خداوند در جهان را آشکار می‌سازد (به یک معنا، حیات پیامبر(ص) نوعی فعل اسرارآمیز حق تعالی در جهان است) و به وضوح سیر سرساری کامل و مطلق را نشان می‌دهد که هر انسانی باید در برابر خداوند باشد. مسلمانان از همان آغاز در دوران حیات پیامبر می‌بایست معانی حیات او را می‌فهمیدند و آن را سرلوحه زندگی خود قرار می‌دادند. اندکی پیش از یک سال پس از رحلت پیامبر، زمانی که مسلمانان قلمروها و سرزمین‌های بیشتری را فتح می‌کردند و روزبه‌روز عده بیشتری به اسلام می‌گرویدند، علمای اسلام اقدام به جمع‌آوری احادیث پیامبر و تدوین سنت او کردند که خود مبای برعت اسلام شد. سنت به مسلمانان یاد می‌داد به شیوه پیامبر سخن گویند، مذاکره کنند، محبت ورزند، طهارت گیرند و عبادت کنند، آن‌چنان‌که در ریزترین ریزش‌های زندگی روزمره‌شان حیات پیامبر را بازتولید یا تکرار می‌کردند، به این امید که بتوانند روزی به لحاظ درونی و قلبی همچون خود پیامبر کاملاً تسلیب و مودبانه و با بردار مطلق حق تعالی گردند.

تقریباً در همین زمان در سده‌های اول و دوم هجری، نخستین مورخان مسلمان شروع به نگارش حیات پیامبر کردند: محمدبن اسحاق (م. ح. ۸۲۰)؛ محمدبن عمر واقدی (م. ح. ۸۲۰)؛ محمدبن سعد (م. ۸۴۵)؛ و ابوجریب طبری (م. ۹۲۳) از جمله این مورخان‌اند. این مورخان برای این کار نه تنها به حافظه و خاطره خود اعتماد می‌کردند، بلکه می‌کوشیدند وقایع تاریخی را عیناً بازسازی کنند. آنها در روایات خود اسناد متقدم را ذکر می‌کردند و به دنبال

احادیث شفاهی ای بودند که به منابع و اسناد اصلی بازمی گشت و گرچه برای محمد (ص) به مثابه بنده خدا احترام قائل بودند، اما به او کمابیش دید انتقادی داشتند. در سایه تلاش های ایشان، ما اکنون در مورد حضرت محمد (ص) تقریباً بیش از هر بنیان گذار دیگر یک سنت دینی اطلاع داریم. رجوع به این منابع متقدم برای هر زندگینامه نویسی که در مورد پیامبر اسلام می نویسد ضروری است و من در صفحات متعدد کتاب حاضر همین کار را کرده ام.

آثار نخستین سیره نویسان حضرت محمد (ص) شاید مورخ امروزی را راضی نکند. آنها افراد زمانه خویش بودند و اغلب داستان های افسانه ای و معجزاتی را نقل می کردند که امروزه ما آنها را به گونه ای دیگر تفسیر می کنیم. اما آنها از بزرگوارترین منابع برای درک زندگی و شخصیت محمد (ص) هستند. یک واقعۀ تاریخی از یک رویداد را به قیمت نظریه یا تفسیری دیگر تأیید نمی کردند. گاه در روایت مختلف از یک واقعۀ را عیناً کنار هم می گذاشتند و ارزش یکسانی به هر دو گزارش می دادند، تا خوانندگان خود در مورد آن تصمیم بگیرند. آنها لزوماً همه حادثاتی را که نقل می کردند قبول نداشتند، اما سعی می کردند تا آنجا که می توانستند داستان را از روایتی از پیامبرشان را به درستی با صداقت کامل نقل کنند. گزارش های آنها بی نقص نیست. واقعیت این است که ما در مورد اوایل حیات پیامبر اسلام پیش از آنکه بی در سن چهل سالگی بعثت خود را آشکار کند، چیز زیادی نمی دانیم. افسانه هایی از سر صدق و اخلاص درباره تولد پیامبر و دوران کودکی و نوجوانی وجود دارد. اما اینها بیش از آنکه ارزش تاریخی داشته باشد، ارزش نمادین دارند.

افزون بر این، در مورد نخستین اقدامات سیاسی پیامبر در مدینه و یثرب اطلاع چندانی نداریم. در آن زمان، او شخصیتی نسبتاً ناشناخته بود. هیچ کس فعالیت های او را جدی تلقی نمی کرد. منبع اصلی اطلاعات ما متن مقدسی است که برای عرب ها آورد. محمد (ص) به مدت بیست و سه سال از ۶۱۰ تا ۶۳۲ میلادی و تا زمان رحلتش مدعی بود که مستقیماً از خداوند به او وحی

می‌شود و این وحی در متنی جمع‌آوری شد که «قرآن» نام گرفت.^۱ البته این قرآن حاوی گزارش مستقیم حیات پیامبر نیست، بلکه جزء به جزء، سوره به سوره و آیه به آیه به تدریج به او نازل شد. آیات وحیانی گاه ناظر به وضعیت یا شرایط خاصی در مکه یا مدینه‌اند. خدا در قرآن به مخالفان پیامبر پاسخ می‌دهد؛ احتجاجات ایشان را بیان می‌کند؛ عمق معنای جهاد یا پیکار در دین اسلام را گوشزد می‌کند. زمانی که آیه یا سوره‌ای جدید بر پیامبر نازل می‌شود، اما نازل آن را به خاطر می‌سپردند و آنها که سواد داشتند آن را می‌نگاشتند. اولین نسخه رسمی قرآن بیست سال پس از رحلت پیامبر (ص) و در حدود سال ۳۰ هجری تدوین شد.^۲

قرآن کلام مقدس و وحییش مطلق است. اما مسلمانان می‌دانند که تفسیر آن همواره آسان نیست. شیعت اسلام در ابتدا برای امتی کوچک تدوین شد، اما مسلمانان یکتا بعد از رحلت پیامبر بر امپراتوری عظیم و گسترده‌ای حکم می‌راندند که از میمالیه پیرنه امتداد داشت. شرایط آنها با شرایط پیامبر و مسلمانان اولیه کاملاً متفاوت بود و اسلام می‌بایست تغییر می‌کرد و خود را با شرایط جدید منطبق می‌سازد. نخستین رسائل در تاریخ اسلام به بررسی پیچیدگی‌های موجود در آن دوره اختصاص داشت. چگونه مسلمانان اعمال و سخنان پیامبر را در زمانه خویش به کار می‌گیرند؟ وقتی سیره‌نویسان داستان حیات آن حضرت را نقل می‌کردند، سعی می‌کردند برخی آیات و سوره‌های قرآن را با بازسازی فضای تاریخی‌ای که در آن وحی بر آنهام خاصی به پیامبر شده بود توضیح دهند. آنها با فهم آنچه یک آموزه مشخص قرآن ناظر به آن است، این آموزه را از راه قیاس با وضعیت خاص خود پیوند می‌دادند. مورخان و اندیشمندان آن زمان بر این باور بودند که آگاهی از

۱. نام «قرآن» عنوانی نیست که بعدها به وحی به پیامبر اطلاق شده باشد، بلکه از همان آغاز در خود آن وحی به کار رفته بود - ن.

۲. به روایت اهل سنت.

تلاش‌های پیامبر برای ابلاغ کلام وحی در قرن نخست هجری به آنها کمک می‌کند روح او را در خود حفظ کنند. ثبت و نگارش سیره پیامبر اسلام از همان آغاز هیچ‌گاه فعالیتی زمانمند نبوده است (به این معنا که صرفاً به یک دوره تاریخی باستانی تعلق داشته باشد)؛ بلکه این روند امروزه نیز ادامه دارد. برخی بنیادگرایان مسلمان ایدئولوژی نظامی خود را بر حیات پیامبر استوار کرده‌اند. افراط‌گرایان مسلمان بر این باورند که او آنان را بخشوده و شرارت‌های ایشان را ستوده است. سایر مسمانان از این مدعیات بیزارند و به کثرت‌گرایی استثنایی (و مثلاً: دینی) در قرآن اشاره دارند که ظلم و شرارت را محکوم می‌کند و تمام ادیان آسمانی راستین را نازل‌شده از سوی خداوند می‌داند. اسلام‌هراسی در غرب سابقه‌ای طولانی دارد و به دوره جنگ‌های صلیبی بازمی‌گردد. در قرن دوازدهم میلادی، هیوبن مسیحی در اروپا تأکید داشتند که اسلام دین خشونت و شمشیر است و مسلمانان (ص) شارلاتانی است که دین خود را با زور سرنیزه بر جهان غالب و تسلط کرده است. آنها پیامبر را شهوت‌پرست و زن‌باز و فاسد می‌خواندند. این قرائت تحریف‌شده از حیات پیامبر به مسأله‌ای پذیرفته‌شده و بدیهی در غرب بدل شده بوده و غربی‌ها هیچ‌گاه نتوانستند تصویری شفاف و منطبق با واقع از پیامبر اسلام در اختیار داشته باشند. از زمان انهدام مرکز تجارت جهانی در یازده سپتامبر ۲۰۰۱ اعضای جناح راست افراطی مسیحی در آمریکا و برخی رسانه‌های غربی این سنت خصمانه را ادامه دادند و مدعی‌اند که محمد (ص) ذاتاً فردی جنگ‌طلب بوده است. برخی تا آنجا پیش رفته‌اند که ادعا می‌کنند او یک تروریست و شاهدباز و غلام‌باز بوده است.

ما دیگر بیش از این نمی‌توانیم این میزان تعصب و خشونت غریزی را بپذیریم، چون این امر خود بهانه‌ای به‌دست افراطیونی خواهد داد که در این سخن‌ها برای به کرسی نشاندن این مسأله استفاده می‌کنند که جهان غرب آماده جنگ صلیبی جدیدی علیه جهان اسلام خواهد شد. محمد (ص) مرد خشونت نبود. ما باید دوران حیات او را با اعتدال بیشتری بررسی کنیم تا

دستاوردهای چشمگیر او را دریابیم. پروبال دادن به تعصب بی جا یقیناً به تساهل، آزادی و محبتی که به نظر از مشخصه‌های بارز فرهنگ غربی است لطمه خواهد زد.

من پانزده سال پیش، پس از آنکه آیت‌الله خمینی فتوایی مبنی بر محرمیت، به مرگ سلمان رشدی به‌خاطر انتشار کتاب آیات شیطانی داد، ربا را این موضوع متقاعد شدم (او در این کتاب تصویری کفرآمیز از محمد (ص) ارائه کرد). من از این فتوا ناراحت شدم و بر این باور بودم که رشدی من دارد مرجه می‌خواهد منتشر کند، اما در عین حال، از برخی هواداران لیبرال شنیدم که به‌خاطر این فتوا خود اسلام را زیر سؤال بردند، در حالی که اسلام هیچ ربطی به این وقایع نداشت. دفاع از یک اصل لیبرالی از طریق احیای بعضی قرون وسطایی کاری نادرست است. این موضوع نشان داد که ما در فاجعه دهه ۱۹۳۰ (که طی آن، یکی از نمونه‌های چنین تعصبی سبب شد هر شش میلیون یهودی را به کام مرگ بفرستد) هیچ درسی نیاموخته‌ایم. اما من می‌دانم که بسیاری از غربی‌ها هیچ فرصتی برای بازنگری در تلقی خود از محمد (ص) نداشته‌اند. بنابراین، تصمیم گرفتم گزارشی از حیات وی بنویسم که این کتاب متصالبانه را به چالش بکشد و ضمناً برای اکثر مردم قابل فهم باشد. نتیجه این تصمیم، کتاب محمد: زندگی نامه پیامبر اسلام^۱ بود که در سال ۱۹۹۱ برای نخستین بار به چاپ رسید. اما با نظر به حادثه یازده سپتامبر باید به ابعاد دیگر حیات محمد (ص) نیز توجه کنیم. از این جهت، این کتاب، کتابی کاملاً جدید و متفاوت است که به نحو مستقیم‌تر از واقعیت‌های هولناک جهان پس از یازده سپتامبر سخن خواهد گفت.

۱. این کتاب با همین نام و با ترجمه کیانوش حشمتی از سوی انتشارات حکمت منتشر شده است - ن.

محمد(ص) به مثابه یک شخصیت الگو درس‌های مهمی نه تنها برای مسلمانان بلکه برای غربی‌ها نیز دارد. حیات او نوعی جهاد بود: همان‌طور که خواهیم دید، این کلمه به معنای مبارزه و پیکار نیست، بلکه به معنای تلاش و کوشش است. محمد(ص) دقیقاً نسیم صلحی بود که بر جزیره‌العرب خسته از جنگ و جدال وزید و ما امروزه به افرادی نیاز داریم که آماده ایفای چنین نقشی باشند. حیات او مبارزه‌ای خستگی‌ناپذیر علیه حرص و طمع، بی‌عدالتی و استکبار بود. او دریافت که جزیره‌العرب در نقطه عطفی قرار گرفته و شاید تفکر سنتی دیگر پاسخگو نیست، از این‌رو تصمیم گرفت طرحی نو براندازد. ما در یازده سپتامبر وارد دورانی دیگر از تاریخ شدیم و باید با همان شدت را به پیش بردازی نو و متفاوت بکوشیم.

حوادثی که در جزیره‌العرب قرن نخست هجری اتفاق افتاد واقعاً چیزهای زیادی درباره ویداده‌ای زمان حاضر و اهمیت بنیادین آنها به ما می‌آموزد، بسی بیش از نظام‌های کم‌مایه سیاست‌مداران. محمد(ص) در صدد تحمیل راست‌کیشی دینی به مردم نبود (و البته چندان علاقه‌ای نیز به فلسفه و متافزیک نداشت)، بلکه می‌خواست ذهن و ضمیر مردم را تغییر دهد. او روح غالب زمان خود را «جاهلیت» می‌نامید. مسلمانان معمولاً دوران پیش از اسلام در جزیره‌العرب را «عصر جاهلیت» می‌نامند، اما همان‌گونه که تحقیقات اخیر نشان می‌دهد، محمد(ص) اصطلاح جاهلیت را نه برای اشاره به یک دوره تاریخی، بلکه برای اشاره به ذهنی به کار می‌برد که موجب پیدایش خشونت و وحشت در قرن نخست هجری در جزیره‌العرب بود. من معتقدم که جاهلیت در غرب امروز نیز همانا همان جهان اسلام به‌وضوح وجود دارد.

محمد(ص) شخصیتی فرازمانی است، چون در دوران خود ریشه داشت، ما تنها در صورتی می‌توانیم این دستاورد را درک کنیم که بفهمیم که در برابر چه چیزی ایستاد. برای اینکه بدانیم او برای نجات ما از مخمصه‌ای که

گرفتار آنیم چه کمکی می‌تواند بکند، باید وارد دنیای اسف‌باری شویم که در حدود چهارده قرن پیش به پیامبری او تک و تنها در دامنه کوهی خارج از شهر مقدس مکه انجامید.

www.ketab.ir